

تأثیر حجاب بر تربیت خانواده از منظر روایات

مریم قربانی¹

چکیده

خانواده بنیادین‌ترین نهاد در جامعه انسانی است که وظیفه تربیت و سازندگی افراد و انسان‌ها را بر عهده دارد و اگر افراد نتوانند خانواده را تحکیم ببخشند و افرادی باایمان در آن پرورش بدهند، نمی‌توانند جامعه‌ای ایده‌آل برای نسل آینده بسازند و از فرهنگ ایمانی خود جا مانده و به هدف نهایی خود نمی‌رسند. با توجه به گسترش بی‌حجابی و بدحجابی از آن جایی که رعایت نکات اخلاقی و اعتقادی خود ضرورت ایجاب می‌کند با روش توصیفی، تحلیلی و با جمع‌آوری اطلاعات کتابخانه‌ای به بررسی تأثیر حجاب در تربیت خانواده پرداخته شود. نتیجه این تحقیق حاکی از آن است والدین در هدایت فرزندان به سوی مسیری صحیح نقش اثرگذاری خواهند داشت چرا که داشتن جامعه‌ای سالم نتیجه داشتن خانواده‌ای سالم می‌باشد. هدف از این پژوهش، تأثیر حجاب بر تربیت خانواده از منظر روایات است. در این راستا فرزندان با آگاهی بیشتر، در کنترل صحیح خواسته‌های خود قدم برمی‌دارند که این خود یکی از عوامل سلامت خانواده و در نهایت جامعه‌ای است که در آن زندگی و آینده این جامعه به دست همین فرزندان ساخته می‌شود.

کلیدواژه: تأثیر، تربیت، حجاب، روایات.

¹ طلبه سطح دو حوزه علمیه فاطمیه کهنوج

مقدمه

کوچک ترین واحد اجتماع و مؤثرترین آن در تربیت، خانواده است. خانواده مهم ترین رکن ترویج فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه است و باور به عفت دینی و حجاب اسلامی باید از درون خانواده و از سوی اعضای آن به نسل آینده آموزش داده شود. البته تاثیر خانواده در قالب پرورش مبانی دینی و تحکیم آن در تربیت فرزندان می تواند عاملی اساسی در توسعه فرهنگ پوشش در جامعه باشد. زیرا فرزندان، مبانی زندگی را در آن جا فرا گرفته و خوب و بد را از آن جا می آموزند. از این رو، خانواده ای که آرامش روحی بر آن حکم فرما باشد، بهترین آموزشگاه برای فرزندی است که باید در آینده به جرگه بزرگ اجتماع بپیوندد. جامعه ای که بر اساس تعامل و تفاهم ایجاد می شود، هدف ها و دغدغه های مشترک دارد. سلیقه های گوناگون یا تفاوت های فردی و جنسیتی، زمینه برخوردها و واکنش های منفی را فراهم می سازد، ولی از خانواده می توان با عنوان مقدس «ناموس شخصی» یاد کرد. البته کیفیت نقش های متقابل و شیوه اثرگذاری و اثرپذیری اعضای خانواده در مبحث فرزند از اهمیت ویژه ای برخوردار است و میزان موفقیت تک تک افراد، به میزان اثرگذاری و اثرپذیری آن ها بستگی دارد. شناخت خانواده و نقش های آن و چگونگی ارتقای تربیت مناسب اعضای خانواده و بررسی حقوق متقابل و میزان اثرپذیری و اثرگذاری آنان، زمینه برنامه ریزی درست فرهنگی را برای مسئولان فرهنگی اعم از بخش خصوصی و دولتی فراهم می کند. باتوجه به تحقیقات انجام شده، تالیفاتی در این موضوع پرداخته اند ازجمله:

1- کتاب حجاب و سلامت روانی خانواده از منظر آیات و روایات، از زهرا سیفی و دیگران، چاپ 1402 در مورد حجاب و جنبه های مذهبی در اسلام پرداخته است. 2- کتاب ابعاد تربیتی و اخلاقی حجاب از علی رحیمی چاپ 1396 در مورد آثار تربیتی و اخلاق حجاب در ابعاد فردی، خانوادگی و اجتماعی و همچنین آثار و فواید آن در تربیت جنسی به طور کامل بررسی شده است. 3- نقش خانواده در عفاف و حجاب، از حسن علی میرزابیگی، چاپ 1391 در مورد یکی از حیاتی ترین مسائل جامعه که دچار ابهام و یچیدگی است، حجاب می باشد که خانواده چه نقشی در تربیت فرزندان دارند.

مزیت این مقاله نسبت به تالیفات انجام شده که به تبیین تأثیر تربیتی خانواده، در ترویج حجاب از راه تحکیم این ارزش والای اسلامی در بین دختران این مادران نسل های آینده است.

1- مفهوم شناسی

پیش از پرداختن به بحث های اصلی لازم است کلمات کلیدی و تأثیرگذار را که در این پژوهش مطرح است مورد بررسی لغوی و اصطلاحی قرار داده شود تا با روشن شدن مفاهیم آنها، تبیین هرچه بیشتر بحث ممکن شود.

1-حجاب

حجاب در لغت به معنای پوشش و آنچه به وسیله آن، خود را می پوشانند و نیز حائل بین دو چیز آمده است. جمع حجاب به این معنا حجب است.¹ در فرهنگ فارسی، حجاب به معنای نقاب و چادری است که زنان چهره و سر تا پای خود را با آن می پوشانند.² معنای اصطلاحی

شرع مقدس حجاب را این گونه بیان می کند: «پوشانیدن تمامی اعضای بدن به جز صورت و دست ها تا مچ»³

2-تأثیر

تأثیر در لغت به معنای نشان و نتیجه شیء بوده و جمع آن آثار است و در چند معنا استعمال می شود:

۱. به معنی نتیجه و آن چیزی است که از چیزی به دست آید.
۲. به معنی نشانه و آن علامتی است که دلالت بر چیزی می کند.
۳. به معنی خبر است و بر سخنان گذشته دلالت دارد نه بر عمل آنان.

۴. آنچه در پی شیء بیاید که فقها آن را حکم گویند.⁴

3-تأثیر در اصطلاح

¹ ابن منظور، محمد، لسان العرب: ج ۳، ص ۵۰، ۱۳۶۰.

² عمید، محمد، فرهنگ عمید: ص ۷۷۹، ۱۳۷۵.

³ طباطبایی، محمد حسین، عروه الوثقی: ج ۲، ص ۳۱۷.

⁴ جرجانی، میرسید شریف، التعریفات، ص ۹.

عبارت است از آنچه از فاعل در منفعل گذارده و یا افاضه می‌شود. حکمت مترتبه بر هر چیز را اثر آن می‌نامند، معلول هر علتی را اثر آن گویند و غرض و غایت مترتب بر اشیاء را اثر آنها نامند و کیفیتی که از فاعل مختار یا موجب در منفعل گذارده می‌شود اثر می‌گویند.¹

لفظ تاثیرگاهی به چیزی که تحقق و فعلیت یافته است به اعتبار اینکه از چیز دیگر به وجود آمده، اطلاق می‌شود و از جهتی به معنی معلول به کار می‌رود. قانون اثر در نظر (تورندایک) عبارت است از این که پیروزی در عمل منجر به تکرار آن و ناکامی در عمل منجر به ترک آن می‌شود.

4- تربیت

واژه «تربیت» از ریشه «ربو» و از باب تفعیل است؛ چرا که کلمه ناقص، هنگامی که به باب تفعیل برده می‌شود، مصدر آنها بر وزن تفعله می‌شود. مانند: تربیه، تزکیه، تحلیه و...²

این‌گونه که از سخن اهل لغت برمی‌آید، در این ریشه به نوعی می‌توان معنای زیادت و رشد را یافت و در موارد مختلف استعمال خود نیز این معنا را دارد.

عرب‌زبانان به تپه «رَبْوَه» می‌گویند، چرا که نسبت به سطح زمین برآمده‌تر است،³ نفس زدن را «ربو» می‌گویند چرا که به هنگام نفس کشیدن سینه برآمده می‌شود⁴ و نیز «ربا» را بدین نام نهاده‌اند از آن روی که بر مال، افزوده می‌شود.⁵

خلیل بن احمد فراهیدی، از لغت‌شناسان قرن دوم، در مورد معنای لغوی این واژه قائل است که ریشه آن به معنای زیادت هست، به عنوان نمونه وقتی می‌گوییم: رَبَا الجرح و الأرض و المال و كل شيء يَرْبُو رَبْواً هنگامی است که بدان افزوده شود و بیش از این مطلبی را بیان نمی‌دارد.⁶

راغب اصفهانی، در کتاب مفردات ألفاظ القرآن در معنای این لغت همان سخن العین را آورده است و در کنار آن به بیان قولی

¹ عبدالنبی، احمد نوری، دستور العلماء جامع العلوم فی اصطلاحات الفنون، ص 30.

² طباطبایی، محمدرضا، صرف ساده، ص 171، 1379.

³ ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغة، ج 2، ص 483، بی تا.

⁴ همان.

⁵ همان.

⁶ فراهیدی، خلیل، العین، ج 8، ص 284، بی تا.

نیز قایل شده است که اصل این کلمه از (رب) می‌داند که یک حرف آن برای تخفیف در لفظ به حرف (ی) تبدیل شده است.¹

او در بیان معنای «رب» این‌گونه آورده است: «الرَّبُّ فِي الْأَصْلِ: التَّربِيَةِ، وَهُوَ إِنْشَاءُ الشَّيْءِ حَالاً فَحَالاً إِلَى حَدِّ التَّمَامِ».²

نکته مهم در معنایی که راغب اصفهانی در کتاب خویش آورده است، تدریجی بودن تربیت است که امری است قابل توجه و بسیار مهم. اندیشمندان اسلامی، قائل هستند اصل تکلیف و نیز عقل و اراده آدمی نشان از آن دارد که انسان تربیت پذیر است و جبر تاریخ و اجتماع نمی‌تواند اصل تربیت‌پذیری او را از بین ببرد.

هدف از تربیت در نگاه دین عبارت است از: رشد [الهی]، طهارت، حیات طیبه، عبادت، تقوی، قرب، رضوان، تزکیه و تهذیب، اصلاح رابطه انسان با خودش، طبیعت، جامعه، تاریخ و...

صاحب کتاب معجم مقاییس اللغة - ابن فارس- در کتاب لغت خویش نیز قائل است که تربیت از ریشه (ر ب ی) بوده و دارای یک اصل واحد معنایی است و می‌توان معنای زیاده، نما و علو را از آن به دست آورد.³ به همین دلیل او قائل است عرب‌زبانان به مکان مرتفع «ربوه» و «الربوه» می‌گویند.⁴ ابن منظور نیز این واژگان را به معنای زیاده و رشد دانسته است.⁵

اما جامع سخن را می‌توان در کلام علامه مصطفوی دید؛ ایشان پس از بیان گفتارهای مصباح اللغة، معجم مقاییس اللغة و لسان العرب، اصل واحد یا همان گوهر معنایی در این ماده را تورم همراه با زیاد شدن دانسته است، بدین معنا که شی در خودش متورم شده و بدان وسیله برای او فضل و زیاده حاصل شده است.⁶

او قائل است که دیگر معانی لغوی که لغت‌دانان برای این ریشه بیان داشته‌اند، اصل آن نبوده بلکه شباهتی به این ریشه دارد و از آثار و لوازم آن می‌باشد همچون معنای: زیادت، فضل، نمو، الطول، العظم، الزکاء و...

¹ راغب اصفهانی، حسین، مفردات الفاظ القرآن، ص 340، بی تا.

² همان، ص 336.

³ ابن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغة، ج 2، ص 483، بی تا.

⁴ همان.

⁵ ابن منظور، محمد، پیشین، ج 14، ص 305.

⁶ مصطفوی، حسین، التحقيق فی کلمات القرآن الکریم، ج 4، ص 35، بی تا.

را توصیف کند.»¹ در حدیثی امام صادق (علیه السلام) می‌فرماید: «در حالی که کودکی در خانه هست نباید مرد با همسرش جمع شود چون دیدن این منظره به وسیله‌ی کودک باعث می‌شود که کودک در بزرگسالی زناکار شود.»²

پوشش اطرافیان در بلوغ زودرس کودک نقش مهمی دارد. کودکی که قبل از سن نوجوانی هر روز با بدن نیمه‌عریان مادر و خواهر مواجه است، زمینه‌ی تحریک جنسی در او سریع‌تر و زیادتر می‌شود و باعث ظهور زودرس علائم بلوغ جنسی می‌گردد. همچنین پوشش‌های نامناسب والدین در مقابل فرزندان، حیاء و عفت را در دید و منظر آنها کم اهمیت جلوه می‌دهد. بنابراین لازم است مادر قبل از پنج سالگی در مقابل کودکان پوشش مناسب داشته باشد تا تصویری که در ذهن کودک از مادر باقی می‌ماند، تصویری زیبا و آراسته باشد و الگوی مناسبی از پوشش در ذهن کودک نقش ببندد.³

نتیجه گیری

از این مقاله نتیجه می‌گیریم در جامعه ای که عفاف و به پشتوانه آن حجاب نهادینه شود، زمینه ساز کاهش انحرافات

¹ حرعاملی، حسن، وسائل الشیعه، ج 14، ص 94.

² فیض کاشانی، ملاحسن، من لایحضره الفقیه ج 3، ص 275.

³ فرهادیان، رضا، آنچه والدین و مربیان باید بدانند، ص 38، 1370.

اجتماعی خواهد شد، حفظ عفاف و حجاب در خانواده، خصوصا زنان سبب می‌شود که آنان بازیچه دست شهوت پرستان قرار نگیرند و شرافت انسانی در آنان رشد یابد. برهنگی و بی عفتی در زنان سبب می‌شود که به آنان به چشم یک کالای، با تاریخ مصرف محدود که مورد سوء استفاده برخی از افراد قرار میگیرند. نگریسته شود، که این خود، زمینه ساز سقوط و تنزل جایگاه زنان خواهد شد. قرار گرفتن زنان در این جایگاه، منجر به انحطاط جامعه سالم خواهد شد، در جامعه ای که اساس شکل گیری آن بر پایه نظام خانواده باشد و در آن خانواده با پایبندی به ارزش های اخلاقی حاکم بر جامعه و رعایت هنجارها، میتواند نتیجه مطلوبی در جهت تاثیر گذاری بر تربیت فرزندان خود بدست آورد. زن به عنوان مدیر خانواده میتواند نقش اثرگذاری در هدایت درست اعضای خانواده و خصوصا تربیت فرزندان که آینده سازان مملکت هستند، داشته باشد.

در این خصوص می‌توان اشاره نمود که خانواده ها با انجام فرائض دینی و مذهبی، در تاثیر گذاشتن تربیت فرزندان خود بر حفظ حجاب موثر هستند و عوامل خانوادگی، فردی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی می‌تواند در رعایت حجاب موثر باشد.

از آنجایی که فرد در ابتدا در کانون خانواده رشد مییابد و تحت حمایت های والدین آموزش میبیند والدین در هدایت فرزندان به سوی مسیری صحیح نقش اثرگذاری خواهند داشت چرا که داشتن جامعه ای سالم نتیجه داشتن خانواده ای سالم میباشد. اگر در خانواده ای که والدین توجهی به مسائل دینی و مذهبی نداشته باشند، فرزندان در محیطی بزرگ میشوند که نسبت به مقولات دینی و مذهبی توجهی ندارند و در جایی که به مسائل دینی و اخلاقی توجهی نشود میتواند زمینه ساز ناهنجاریهای اخلاقی و رفتاری شود.

منابع

- *قرآن کریم .
- *نهج البلاغه .
- 3- ابن منظور، محمد، **لسان العرب**، نشر: دارصادر، بیروت، 1360.
- 4- ابن فارس، احمد، **معجم مقاییس اللغة**، ج 2، نشر: دارالکفر، بی تا.
- 5- باقری، خسرو، **نگاهی دوباره به تربیت اسلامی**، نشر: موسسه فرهنگی مدرسه برهان، 1385.
- 6- تمیمی آمدی، عبدالواحد، **غُرَرُ الْحِکْم و دُرُرُ الْکَلِم**، قم: انتشارات امام عصر، قم، 1389.
- 7- افتخاری، رضا، **بررسی فلسفه و قلمرو حجاب در ادیان الهی و آثار تربیتی آن**. پایان نامه کارشناسی فقه و حقوق اسلامی. دانشکده ادبیات، دانشگاه شاهد، 1377.
- 8- جلالی، مرضیه، **خانواده تراز در اندیشه اسلامی**، نشر: امتداد حکمت، چاپ: اول، 1401.
- 9- جوادی آملی، عبدالله، **زن در آئینه جلال و جمال**، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دهم، 1384.
- 10- حرعاملی، محمدبن حسن، **وسائل الشیعه**. مؤسسه آل البیت، قم، 1414 ق.
- 11- دلشاد تهرانی، مصطفی، **سیری در تربیت اسلامی**، نشر: دریا، چاپ: پانزدهم، 1380.
- 12- راغب اصفهانی، حسین، **مفردات الفاظ القرآن**، نشر: دارالقلم، بی تا.
- 13- سالاری فرد، محمدرضا، **نظام خانواده در اسلام**، نشر: هاجر، 1395.
- 14- شریعت مداری، علی، **تعلیم و تربیت اسلامی**، نشر: امیر کبیر، 1373.
- 15- شکوری، محمد، **«حجاب میوه عفاف است و عفاف ریشه حجاب»**، مجله فرهنگ دانشگاه علم و صنعت. شماره: 9، 1390.
- 16- صبوری اردوباری، احمد، **بلوغ و سلامتی نوجوانان (نقش بلوغ در تکامل انسان ها)**، ناشر: رسالت قلم، چاپ: سوم، 1392.
- 17- غلامی، یوسف، **راز یک فریب**، نشر: معارف، چاپ: اول، 1392.

- 18- طباطبائی، محمدحسین، **المیزان فی تفسیر القرآن**، ترجمة: محمدباقر موسوی همدانی، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، 1370.
- 19- طباطبائی، محمد حسین، **عروه الوثقی**: ج ۲، نشر: دارالتفسیر، چاپ: هشتم، 1387.
- 20- عمید، محمد، **فرهنگ عمید**، نشر: امیر کبیر، چاپ: ششم، 1375.
- 21- عظیمیان، مریم و سعید بهشتی، «بررسی فلسفه و قلمرو حجاب در اسلام و آثار تربیتی آن»، فصل نامه تربیت اسلامی. شماره: 8، 1388.
- 22- فرهادیان، رضا، **آن چه والدین و مربیان باید بدانند**، نشر: رؤف، قم، ۱۳۷۰.
- 23- فیروزآبادی، محمد بن یعقوب، **قاموس للمحیط**، ج 2، نشر: دارالکتب العلمیه، بیروت، 1415 ق.
- 24- فراهیدی، خلیل، **العین**، ج 8، نشر: موسسه العمی للمطبوعات، بی تا.
- 25- قائمی، علی، **حیات زن در اندیشه اسلامی**، انتشارات امیری، تهران، 1373.
- 26- مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**. قم. دارالکتاب الاسلامیه، 1371.
- 27- مصطفوی، حسین، **التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**، ج 4، نشر: مرکز نشر آثار علامه مصطفوی، چاپ: اول، بی تا.
- 28- محمدی آشنایی، علی، **مسئله حجاب**. بیجا: ارم، 1370.
- 29- محمدی ری شهری، محمد، **میزان الحکمه**، ترجمه حمیدرضا شیخی، انتشارات دارالحديث، قم، 1393.
- 30- مصطفوی، جواد، **حجاب و آزادی**، مجموعه سخنرانی و کنفرانس زن، بیجا، سازمان تبلیغات اسلامی، 1369.
- 31- مطهری، مرتضی، **مسئله حجاب**، انتشارات: صدرا، تهران، 1367.
- 32- _____، **نظام حقوقی زن در اسلام**، انتشارات: صدرا، تهران، 1373.
- 33- سایت <https://hawzah.net>

